

УДК 373.2.091.33-053.4:37.011.3-051(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.2.6>

М. І. ЗАМЕЛЮК

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: mzatelyuk@ipc.ukr.education

<http://orcid.org/0000-0001-6352-7908>

ІГРОВИЙ ПРОСТІР ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: МІСЦЕ І РОЛЬ ДОРΟΣЛОГО

У статті проаналізовано ігровий простір дитини дошкільного віку. Визначені психологічні особливості розвитку гри у дошкільному дитинстві. Використовуючи методи аналізу, узагальнення та систематизації інформації стосовно ігрового простору дитини, аналізується складова розвитку (соціальна, емоційна, когнітивна, фізична та рухова) дошкільника та позначаються її основні види, форми та функції. Окреслено першочергові завдання, що мають вирішити вихователі для створення сприятливого ігрового середовища для дітей. Уточнено, що облаштування групової кімнати та її вигляд є важливими, оскільки вони впливають на поведінку дошкільника. Охарактеризовано створення ігрового середовища в ЗДО та сім'ї. У статті висвітлено актуальність проблеми організації ігрової діяльності в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти. Стаття обґрунтовує важливість ігрового простору дитини. Розглядається розвиваюче значення гри та причини її редукції в дошкільній освіті. Серед переваг гри як діяльності виділяються самостійність, емоційна залученість і спонтанність дій дитини. Особлива увага приділяється дорослому (батьки, вихователь) та його місцю й ролі у цій діяльності. Обґрунтовані результати дослідження щодо ігрового простору (як у приміщенні, так і на відкритому повітрі) де потребують діти дошкільного віку. Серед сприятливих місць, в яких можуть знаходитися діти визначено локації, визначальними чинниками яких виступають: безпека, довіра, відкритість, розуміння дорослого щодо дитячого світосприйняття; прояв дитиною емоцій та почуттів під час гри; самостійність. Наголошено, що особливістю створення ігрового середовища є свобода дітей обирати власну діяльність, що, в свою чергу, розвиває складність їхньої гри, а також заохочує постійно гратися.

Ключові слова: діти дошкільного віку, ігрова діяльність, ігрове середовище, зони ігрової діяльності, регулярна ігрова діяльність.

Вступ

На сьогоднішній день проблема створення ігрового простору дитині дошкільного віку займає важливу позицію серед досліджень науковців, оскільки є не новою, але актуальною. Дошкільна дитинство короткий, але важливий період становлення особистості. У ці роки дитина набуває початкові знання про життя навколишньої дійсності, у неї починає формуватися певне ставлення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, формується характер. Все життя дитини дошкільного віку пронизане грою, тільки так вона готова відкрити себе світові і світ для себе. Гри виступає важливим чинником для прищеплення дитині почуття допитливості та цілеспрямованого навчання. Коли дитина бере участь в ігровій діяльності, вона вчиться розпізнавати закономірності та досягти заздалегідь поставленої мети найбільш дієвим або дієвим способом. Тому знання про розвиток різних типів гри дає вихователям та батькам

основу для правильного навчання та виховання дошкільників.

Науковці (А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Т. Поніманською, Г. Рогінська та ін.) зазначають, що ігрове середовище впливає на формування особистісних якостей дошкільнят. Дитина перебуває у закладі дошкільної освіти весь день і тому необхідно, щоб навколишнє оточення сприяло пробудженню позитивних емоцій, вихованню доброго смаку. Саме в ЗДО можлива організація ігрового середовища, спрямованого на гармонізацію (кількість, різноманітність, неординарність, мінливість) усіх його компонентів, що сприяє розвитку особистості дошкільника, стає джерелом його знань і соціального досвіду, в тому числі й ігрового.

1. Поставлення проблеми

Гра є провідною діяльністю дитини дошкільного віку, де ігровий простір стає пріоритетним і найбільш інтегрованим в усі інші простори. Оскільки саме в грі дитина пізнає навколишній

світ і накопичує уявлення про саму себе, в ЗДО необхідно створювати умови для розгортання ігрової діяльності різних видів: вільної гри, рольових ігор, ігор з правилами та наочністю (математичних).

Створення ігрового простору для дітей дошкільного віку передбачає врахування закономірностей розвитку ігрової діяльності, відповідність педагогічним завданням виховання дітей різних вікових груп; мати розвиваючий характер, відповідність потребам і рівню розвитку когнітивної сфери дитини (невичерпним, інформативним, креативним та ін.).

Ігровий простір дозволяє дітям через діяльність гратися у театральні гри, будівельні, творчі, інтелектуальні. Як відомо, гра надає дітям можливість інтегрувати весь свій новий досвід у своє тіло, розум та емоції, що розвиваються.

Мета статті – теоретичне обґрунтування ролі створеного сприятливого ігрового середовища для дітей дошкільного віку.

2. Аналіз попередніх досліджень

Розглядаючи окремі аспекти щодо створення ігрового простору дитини дошкільного віку, необхідно зазначити, що предметно-ігрове середовище є полем соціально-культурної діяльності, сферою передачі й закріплення соціального досвіду, культури й субкультури, розвитку творчості дитини.

У своїх дослідженнях К. Крутій [1], Г. Тарасенко [2], Т. Пантюк Т. [3], М. Zameliuk М. [4] висвітлювали проблематику використання гри щодо розвитку дитини дошкільного віку.

Зокрема, О. Леонтєв зазначав, що гра виступає середовищем для розвитку нових, прогресивних утворень щодо виникнення потужних пізнавальних мотивів, що є основою виникнення стимулу до навчання [Тарасенко : 2010].

Л. Виготський, розглядав гру, як психічний розвиток дитини, що пронизує собою всю діяльність особистості.

Д. Ельконін підкреслював, що значення гри визначається тим, що вона зачіпає найбільш істотні сторони психічного розвитку особистості дитини в цілому, розвитку її свідомості [Пантюк : 2011].

К. Крутій зазначає, що «гра» – це вільна самостійна ініційована діяльність дитини [Крутій : 2009].

Результати проведеного аналізу психолого-педагогічних досліджень дозволяють відзначити багатовекторний вплив гри на дитину дошкільного віку, з позиції її сприяння гармонійному розвитку, удосконаленню психічної сфери, актуалізації сутнісних потреб і можливостей особистості.

3. Результати та дискусії

Задля поглиблення дослідження обраної проблематики, було звернуто увагу на праці авторів, які займалися вивченням гри дітей дошкільного віку. Результати такого аналізу подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Наукові позиції щодо трактування поняття «гра»

№	Автор	Проблематика дослідження
1	О. Леонтєв	провідний вид діяльності в дошкільному дитинстві
2	К. Бюлер, В. Штерн	вільна діяльність, що підпорядкована потребам, бажанням та інтересам дитини
3	Н. Кубата	як засіб формування соціальної компетенції у дітей старшого дошкільного віку
4	О. Сокурєнко	ефективний метод встановлення взаєморозуміння між педагогом і дитиною
5	О. Безсонова, Н. Гавриш	ефективне розвивальне середовище

Джерело: розроблено авторами на основі досліджень Крутій К.[1] та Т. Пантюк [3]

Як видно із таблиці 1, означений феномен гра потребує детального обґрунтування. Багато науковців визначали цей термін, кожний з яких додав якусь зміну до свого значення. Тому, термін «гра» включає велику різноманітність видів поведінки, таких як махи, ковзання, біг, конструювання, танці під музику, вигадкування дурниць, римовані слова, переодягання та багато іншого. Через цю різноманітність жодне визначення гри не може адекватно описати її численні аспекти.

Існують твердження, що гру не потрібно визначати, пояснювати чи вивчати; більшість людей розпізнають гру, коли її бачать. Гра часто трактується як протилежність роботі, щось таке, що робиться на вихідних, під час канікул або з дітьми.

Сплановане ігрове середовище має сприяти розвитку дітей шляхом навчання та ігор. Це полегшує роботу вихователя у групі та підтримує реалізацію освітніх моментів щодо того, як діти почуваються, діють та поведуть себе в колективі.

Отже, середовище для ігрової діяльності має бути добре організоване, зручне та привабливе. Яке у змозі пропонувати різноманітні маніпуляції для когнітивного, соціального, емоційного та фізичного розвитку особистості.

Щоб зрозуміти гру, спочатку ми повинні зрозуміти важливість оточення в очах дітей і дорослих. Структуруючи освітнє середовище для гри, перш

Рис. 1. Значення гри для розвитку особистості

за все вихователю потрібно розглянути наступні питання: Який простір потребують діти дошкільного віку як у приміщенні, так і на відкритому повітрі? Чи є чітко позначені місця, в яких можуть знаходитись діти? Чи достатньо місця між зонами для прогулянок навколо? Усі ці особливості створення освітнього середовища сприятимуть свободі дітей обирати власну діяльність, що, в свою чергу, розвиває складність їхньої гри, а також заохочує постійно гратися.

Дослідження науковців (Н. Анікеєва, А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Т. Гіневська, О. Запорожець, О. Кононко, К. Крутій, П. Лесгафт, М. Лісіна, Т. Поніманською, П. Підкасистий, Г. Рогінська, В. Сухомлинський, О. Сергєєва, М. Сухолуцька, А. Сікорський, О. Усова, К. Ушинський, Ж. Хайдаров та ін.) показали, що спосіб облаштування групової кімнати та її вигляд є важливими, оскільки вони впливають на поведінку дітей та дорослих. Створюючи сприятливі умови для розвитку особистості та її діяльності вихователі враховують:

1. Локації ігрової кімнати повинні мати багатопільове використання, а не просто обслуговувати одну конкретну тему.

2. Більше природного світла в групі, оскільки воно зменшує споживання енергії та покращує виконання завдань вихованців.

3. Галасливі локації, як драматична гра та музичні ігри можна розташувати в одному кінці кімнати, навпроти тихої локації, що дозволить кожній дитині обрати район, зручний для своєї діяльності.

4. Дитячий майданчик, обладнання, іграшки та інші матеріали мають бути безпечними для використання дітьми, а вихователі контролюють діяльність дітей. Ці очікування вимагають від педагогів добре бути поінформованим та обізнаним про те, як створювати та підтримувати середовище, яке забезпечує безпечне життя та здоров'я дитини.

5. Пожежні норми вимагають використання вогнегасників, а також детектори на дим та чадний газ. Пожежні виходи, пожежна сигналізація та пожежні евакуатори повинні бути чітко позначені, а персонал обізнаним з розташуванням будівельних виходів та екстрених процедур.

6. Іграшки та інше обладнання повинні дезінфікуватися, оскільки це зменшує поширення мікробів навколо [Замелюк : 2015].

Таким чином, для ігрового середовища дітей дошкільного віку у ЗДО визначальними чинниками виступають: безпека, довіра, відкритість; розуміння дорослого щодо дитячого світосприйняття; прояв дитиною емоцій та почуттів під час гри; самостійність в ігровій діяльності.

Створення освітнього ігрового середовища в сім'ї – це не тільки предмети для гри та навчання, але також час, відношення та енергія, що необхідні для створення взаємодії у системі «дитина-батьки» [Крутій : 2009].

Діти люблять гратися на підлозі. Кухонний стіл може бути ідеальним місцем для ремесел та інших практичних занять, коли його не використовують для подачі їжі. Порожній простір на підлозі у вітальні може бути ідеальним місцем для вигадки або для лялькового театру. Ліжко батьків може бути ідеальним місцем для спокійного читання, співу тощо.

Виділення зони для ігрової діяльності означає, що інша метушня або предмети висувуються з місця, щоб створити простір для гри, що має відбутися. Це також означає, що інші потенційні відволікаючі фактори потрібно прибрати або вимкнути (наприклад, журнали, телевізор, мобільний телефон). Створення спеціального ігрового простору надсилає дітям повідомлення про те, що ігрова діяльність важлива [Chan, et al : 2007].

Зокрема, до виділення ігрового простору відносимо такий важливий елемент як регулярна ігрова діяльність, протягом якої увага батьків буде

повністю зосереджена на виховній взаємодії з дитиною. Хоча сьогоднішні батьки мають багато життєвих обов'язків, та їм часто доводиться виконувати багато завдань, тому слід докласти максимум зусиль, щоб кілька разів протягом тижня діти могли насолодитися увагою батьків. Які у свою чергу, можуть бути по-справжньому фізично, розумово та емоційно присутніми для своїх дітей, коли вони не намагаються робити інші речі одночасно (прасувати одяг, готувати, розмовляти по телефону тощо).

В останні десятиліття науковці (K. Barnett, K. Chan, J. McNeill, D. Cook, B. Comber, S. Nichols) досліджуючи розвиток дитини висловлювали думку, що неважливо, як часто сім'ї та діти взаємодіють протягом дня, якщо діти отримують 15-20 хвилин «якісного часу» для ігрової діяльності. Однак новіші дослідження показали, що «якісний час» корисний дітям, але їм також потрібно проводити час з іншими членами сім'ї протягом дня, для свого потенційного розвитку. Не існує чарівної кількості хвилин або годин, яку ми можемо рекомендувати для оптимального сприяння розвитку дитини, оскільки насправді мова не йде про загальну кількість хвилин, витрачених на взаємодію [Barnett, et al : 2010]. Швидше за все, важливо, щоб діти відчували себе по-справжньому залученими та частиною звичної діяльності зі своїми батьками та іншими близькими членами сім'ї протягом дня.

Можливості виховання зосереджені під час особливих ігрових моментів, але не обмежуються

ними. Перебування у черзі в магазині може бути ідеальним часом і місцем для батьків та дітей, щоб поділитися спеціальною грою, танцем чи піснею.

Таким чином, дорослий звертає увагу дитини на світ навколо: кольори, предмети, форми, літери які бачить дитина, тим самим спонукає її вчитися, рости, веселитися. Потім бачить результат: відсутність плачу та ниття повз шоколадні батончики. Щось таке приземлене, як збирання іграшок перед пирососом, може стати цікавим (і навчальним) досвідом, якщо батьки підходять до цього з любов'ю, гумором та творчістю.

Хочемо звернути увагу на те, що середовище для виховання покращується, коли присутні книги, іграшки, музичні інструменти, які допоможуть стимулювати творчість, а також фізичний та розумовий розвиток дитини.

Висновки

Отже, коли дитина дошкільного віку грається, вона може змішуватися з речами та людьми у такому ж незаангажованому та світлому стані сьогодення. Робити те, що вона вирішила зробити, не змушуючи себе терміново переглядати свої інтереси або слідувати сильній пристрасті дорослого. Дитина має почуватися розваженою і позбавленою будь-якого страху чи сподівання на якісь серйозні наслідки після своєї креативної діяльності. Тобто перебуває в незалежності від соціальної та економічної реальності, грається, розвивається, насолоджується своєю діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія : у. 2 ч. Київ : Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.
2. Тарасенко Г.С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
3. Пантук Т. Організація ігрової діяльності в дошкільному віці: навчальний посібник / Рек. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1/11–11280 від 01. 12. 2011 року). Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка. 2011. 146 с.
4. Zameliuk M. (2015). To the question of formation of creative personality of a future teacher. Scientific-practical publication «Science. Education. Right. Management». Lodz : Foundation for education and science without borders "FOR the FUTURE". № 4 (12). P. 246-256.
5. Barnett K. (2010). Technology and Literacy in Early Childhood: A Review of Research. *Journal of Early Childhood Literacy*, 10 (3). 247–70.
6. Chan K. and McNeill, J. (2007). Chinese Children's Perceptions of Personal and Commercial Communication: A Comparison between Urban and Rural. *Asian Journal of Communications*. 17 (1). 97–116.
7. Cook D. (2008). The Missing Child in Consumer Theory. *Journal of Consumer Culture*. 8 (2). 219–43.
8. Comber B. and Nichols, S. (2004). Get a general picture: regulating knowledge in early childhood literacy curricula. *Journal of Early Childhood Literacy*. 4 (1). 43–63.
9. Geeryn T. (2000). A Place for Space in Sociology. *Annual Review of Sociology* 26. 463–96.

REFERENCES

1. Krutyi, K. (2009). *Osvitnyi prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu: monografiia: u 2 ch.* Kyiv: Education, 1, 302 [in Ukrainian].
2. Tarasenko, G. (2010). *Orhanizatsiia dytiachoi ihrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity. Navchalno-metodychnyi posibnyk.* Kyiv: Slovo Publishing House. 320 p. [in Ukrainian].

3. Pantyuk, T. (2011). *Orhanizatsiia ihrovoi diialnosti v doshkilnomu vitsi: navchalnyi posibnyk / Rek. Ministerstvom osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy yak navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* (letter № 1 / 11–11280 dated 01.12.2011). Drohobich: Ed. Department of DSPU named after I. Franko. [in Ukrainian].
 4. Zameliuk, M. (2015). To the question of formation of creative personality of a future teacher. Scientific-practical publication «Science. Education. Right. Management». Lodz : Foundation for education and science without borders «FOR the FUTURE». 4 (12). 246-256.
 5. Barnett, K. (2010). Technology and Literacy in Early Childhood: A Review of Research. *Journal of Early Childhood Literacy*. 10 (3): 247–70.
 6. Chan, K. and McNeill, J. (2007). Chinese Children's Perceptions of Personal and Commercial Communication: A Comparison between Urban and Rural. *Asian Journal of Communications*. 17 (1). 97–116.
 7. Cook, D. (2008). The Missing Child in Consumer Theory. *Journal of Consumer Culture*. 8 (2). 219–43.
 8. Comber, B. and Nichols, S. (2004). Get a general picture: regulating knowledge in early childhood literacy curricula. *Journal of Early Childhood Literacy* 4 (1). 43–63.
 9. Geeryn, T. (2000). A Place for Space in Sociology. *Annual Review of Sociology*. 26. 463–96.
-

M. I. ZAMELIUK

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool Education,

Municipal institution of higher education “Lutsk Pedagogical College”

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: mzamelyuk@lpc.ukr.education

http://orcid.org/0000-0001-6352-7908

PRESCHOOL CHILDREN'S PLAY SPACE: THE PLACE AND ROLE OF ADULTS

The article analyzes the play space of a preschool child. Psychological features of game development in preschool childhood are determined. Using methods of analysis, generalization and systematization of information about the child's play space, the component of development (social, emotional, cognitive, physical and motor) of the preschooler is analyzed and its main types, forms and functions are indicated. The priority tasks to be solved by educators to create a favorable play environment for children are outlined. It is clarified that the arrangement of the group room and its appearance are important because they affect the behavior of the preschooler. The creation of a play environment in ZDO and family is described. The article highlights the urgency of the problem of organizing play activities in the educational process of a modern preschool institution. The article substantiates the importance of the child's play space. The developmental significance of the game and the reasons for its reduction in preschool education are considered. Among the advantages of the game as an activity are independence, emotional involvement and spontaneity of the child's actions. Particular attention is paid to the adult (parents, educator) and his place and role in this activity. The results of the research on the play space (both indoors and outdoors) where preschool children need it are substantiated. Among the favorable places where children can be, the locations are determined, the determining factors of which are: safety, trust, openness, adult understanding of the child's worldview; manifestation of emotions and feelings by the child during the game; independence. It is emphasized that the peculiarity of creating a play environment is the freedom of children to choose their own activities, which, in turn, develops the complexity of their game, as well as encourages constant play.

Key words: preschool children, play activity, play environment, play activity zones, regular play activity

Стаття надійшла до редакції 02.03.2021

The article was received 02.03.2021